

[RELACJA] „Jan Paweł II i podstawy etyki”. Wykład Johna Finnisa na Angelicum

Dobra i szkody, integralne dla osoby, wraz z ich powiązaniem zaledwie zaczynają się w tym życiu; nie sposób po prostu zważyć ich względem siebie używając rozumu, ale powstrzymując się od wykorzystania moralnych standardów w procesie oceny. Ludzka przezorność i zdolność osądu nie są nigdy w stanie z całą pewnością stwierdzić, że decyzja o zabiciu niewinnej osoby przyniesie w ostatecznym rozrachunku i długoterminowo mniej zła niż decyzja, by się od tego wstrzymać – mówił prof. John Finnis w wykładzie z cyklu „JP II Lectures” organizowanym przez Instytut Kultury św. Jana Pawła II na rzymskim Angelicum.

19 listopada odbył się kolejny wykład z cyklu „JP II Lectures”: *John Paul II and the Fundamentals of Ethics* wygłoszony przez wybitnego filozofa prawa, prof. Johna Finnisa. Wystąpienie poświęcone było etycznym i metafizycznym problemom chrześcijaństwa we współczesnym świecie. To już drugie wydarzenie w ramach serii zorganizowanej przez Instytut Kultury Św. Jana Pawła II, który został w tym roku powołany przez Fundację Świętego Mikołaja oraz Fundację Futura–Iuventa na rzymskim Angelicum.

Spotkanie rozpoczęło się uroczystym powitaniem o. Dominica Holtza OP – wicedziekana Wydziału Filozofii na Papieskim Uniwersytecie św. Tomasza z Akwinu w Rzymie. O. Holtz podziękował osobom, bez

których zarówno wczorajsze wydarzenie, jak i cały cykl nie mógłby się odbyć: o. Michałowi Pauluchowi OP – rektorowi Angelicum, o. Serge-Thomas Bonino OP – dziekanowi Wydziału Filozofii i o. Ryszardowi Rybce OP – Dyrektorowi Instytutu Kultury św. Jana Pawła II w Rzymie. Specjalne podziękowanie skierowane zostały również do Fundacji św. Mikołaja wraz z obecnym na spotkaniu prezesem, Dariuszem Karłowiczem oraz Fundacji Futura Iuventa, które stoją za powołaniem Instytutu Kultury św. Jana Pawła II.

Następnie głos zabrał prezes Fundacji św. Mikołaja, Dariusz Karłowicz, zarysowując sylwetkę prelegenta. Prof. John Mitchell Finnis urodził się w 1940 roku w Południowej Australii. Jako prawnik i filozof, wykładał na Uniwersytecie Oksfordzkim w latach 1965-2010, gdzie obecnie zajmuje stanowisko emerytowanego profesora prawa i filozofii prawa. Wykładał także na Uniwersytecie Notre Dame (Indiana), w latach 1995-2020 jako profesor. Jest autorem *Prawa Naturalnego* i *Praw Naturalnych* (1980; 2011); *Podstaw Etyki* (1983); *Absolutów Moralnych* (1991); *Akwinata: Teoria moralna, polityczna i prawna* (1995); oraz pięciu tomów *Esejów zebranych* (2011). Był członkiem Międzynarodowej Komisji Teologicznej w latach 1986-1991; konsultantem Papieskiej Komisji/Rady Iustitia et Pax 1978-89, członkiem w latach 1990-1995; oraz członkiem zwyczajnym Papieskiej Akademii Życia w latach 2001-2016.

JP2 Lectures // Prof. John Finnis: John Paul II and the Fund...

Po wystąpieniach wstępnych głos zabrał prof. John Finnis, który w swoich rozważaniach skupił się przede wszystkim na trzech encyklikach papieża Jana Pawła II, które stanowią według prof. Finnisa koncepcję podstaw etyki: *Redemptor hominis*, *Laborem exercens* i *Veritatis splendor*, a także kilku innych wypowiedziach z okresu pontyfikatu. Stanowią one według prof. Finnisa doskonałą ilustracją kluczowego dla chrześcijaństwa twierdzenia, że niektóre niezwykle istotne elementy chrześcijańskiej nauki powtarzają i rozpowszechniają

odpowiadające im elementy właściwie uformowanej filozofii.

Przykładem może być tu dziedzina normatywności – prawa i nakazy wywodzone z filozofii pokrywają się z prawem zawartym w dekalogu i prezentowanym przez św. Pawła w Liście do Rzymian. Podążając za tradycją św. Tomasza z Akwinu możemy dojść do wniosku, że zasady Dekalogu mają w przeważającej mierze charakter naturalny – są uniwersalnie dostępne bez konieczności powoływania się na Objawienie.

Jak wskazał dalej prof. Finnis, u podstaw refleksji Jana Pawła II z okresu przed-papieskiego leży twierdzenie, iż chcąc zrozumieć naturę ludzką, zanim przejdziemy do analizy metafizycznej czy filozoficznej, musimy w pierwszej kolejności rozważyć jej wymiar etyczny.

Omawiając encyklikę *Laborem exercens*, prof. Finnis wytłumaczył na wstępie jej znaczenie. Nicią przewodnią jest tu tajemnica stworzenia – poprzez pracę osoby ludzkie spełniają, rozwijają lub realizują siebie: to znaczy, każdy z nas ma udział w Boskim stwarzaniu nas samych, nawet kiedy praca jest skromna w swoim „obiektywnym charakterze” jako pracy.

*Poprzez pracę osoby ludzkie
spełniają, rozwijają lub
realizują siebie: to znaczy,
każdy z nas ma udział w
Boskim stwarzaniu nas
samyh*

Praca rozumiana jest w encyklice dwojako. Po pierwsze ma sens obiektywny – odnosi się do rzeczywistości zewnętrznej – polegać może na przykład na przetwarzaniu

jakichś zasobów naturalnych za pomocą narzędzi - w efekcie powstaje

nowy produkt. Zasadniczą więc cechą pracy w znaczeniu obiektywnym jest możliwość zaobserwowania wykonywanej czynności jako zjawiska czasowo-przestrzennego. Praca ta mając swój początek w podmiocie, nakierowana jest jednak na rzeczywistość zewnętrzną. Co ciekawe, prof. Finnis podkreślając, że owa zewnętrzność dotyczy woli, zalicza do wskazanej kategorii również modlitwę czy kontemplację – mimo iż może je zaobserwować jedynie sama osoba modląca się lub kontemplująca.

Obiektywny wymiar pracy stanowi więc według *Laborem exercens* swoistą realizację Bożego nakazu, by człowiek czynił sobie ziemię poddaną i panował nad nią. Zgodnie z przesłaniem encykliki, praca ma wymiar głęboko etyczny, stanowiąc namacalny przejaw samostanowienia wolnego człowieka. Jak wskazał prof. Finnis, podobne refleksje znalazły się już w *Osobie i czynie* Wojtyły, by później znaleźć wyraz w encyklice *Gaudium et spes*. W przedstawionych rozważaniach kryje się kluczowe dla Jana Pawła II twierdzenie o transcendencji osoby. Oznacza ona między innymi wynikającą z wolności możliwość strukturalnego przekroczenia swych własnych granic. Wolne wybory z kolei składają się na fenomen, który nazywamy tożsamością.

*Obiektywny wymiar pracy
stanowi według Laborem
exercens swoistą realizację
Bożego nakazu, by człowiek
czynił sobie ziemię poddaną*

Kolejnym istotnym zagadnieniem wspomnianym przez prof. Finnisa, obecnym zarówno w *Osobie i czynie* jak i *Laborem exercens* jest

charakterystyczna trwałość ludzkich czynów dokonywanych w owej

wolności – żyją one w człowieku dzięki reprezentowanym przez siebie wartościom moralnym. Jak wskazuje prof. Finnis, praca ma również wymiar subiektywny ujawniający się w namyśle człowieka nad swoim działaniem a tym samym uczynieniu siebie samego również pewnym przedmiotem. Łączy się to ściśle z przesłaniem encykliki, które głosi, że celem każdej pracy ostatecznie jest człowiek.

W kolejnej części wystąpienia prof. Finnis przystąpił do analizy *Redemptor hominis* – pierwszej encykliki Jana Pawła II. Według jego interpretacji dokument ten ukazuje intelekt i wolę jako kluczowe elementy w wyborach i działaniach dotyczących samostanowienia. Wynika z tego potraktowanie sumienia jako swoistego rozumienia wskazań do działania. Zrozumienie tych zagadnień jest zdaniem prof. Finnisa niemożliwe bez postawienia siebie samego w miejscu osoby dokonującej wyboru, czyli kluczowej dla *Veritatis splendor* kategorii „wewnętrznego punktu widzenia”.

Przechodząc do omówienia encykliki *Veritatis splendor* prof. Finnis podkreślił, iż będąc przede wszystkim tekstem doktrynalnym, magisterialnym i apostołskim, jest ona jednocześnie dziełem teologicznym niepozbawionym ambicji filozoficznych. Trudno nie dostrzec w niej powrotu do myśli Maxa Schelera, a jeden z kluczowych fragmentów stanowi analiza czterech nurtów ideowych, które łączy odstępstwo od moralnego nauczania Kościoła. Jan Paweł II mierzy się w tekście z wieloma oskarżeniami, jakie współcześnie go spotykają, dotyczącymi między innymi pojmowania małżeństwa, definicji sumienia czy statusu prawdy.

Jak wskazał prof. Finnis, prądowi zwanemu „proporcjonalizmem” zostało poświęcone w encyklice najwięcej miejsca i zaznacza, iż „zgodnie z tym rozumowaniem, konkretny czyn nie może zostać osądzony (lub oceniony w sumieniu) jako, w danych okolicznościach, zły, nim nie wyważy się wszystkich motywacji osoby działającej oraz jego okoliczności (w tym prawdopodobnych, ogólnych konsekwencji długoterminowych) – a wówczas jego zło jest po prostu nieproporcjonalną szkodliwością lub prawdopodobną szkodliwością względem moralnie odnośnych „wartości” lub dóbr ludzkich. Bez takiej zindywidualizowanej oceny proporcjonalności, żaden ogólny nakaz lub „przykazanie” nie może tak naprawdę być niczym więcej jak tylko przypomnieniem istotnych wartości oraz ideałów lub punktów orientacyjnych na potrzeby namysłu nad tym, czego miłość Boga i bliźniego wymaga w danej sytuacji, w której wybór, czy spełnić dany czyn (jak seks pozamałżeński, aborcja, eutanazja...), czy się od niego wstrzymać, ma zostać oceniony”.

Co niezwykle istotne, ocenie moralności postępowania podlegają według Jana Pawła II wyłącznie czyny, co do których podmiot miał możliwość wolnego wyboru. Zwraca również uwagę na to, że ważna jest sama istota czynu – nie jedynie zamiar jej towarzyszący, cel bądź okoliczności. Ponadto, wyróżnia kategorię działań bezwzględnie złych – niezależnie od panujących zmiennych.

W końcowej części wystąpienia prof. Finnis podkreślił: „Dobra i szkody, integralne dla osoby, wraz z ich powiązaniem zaledwie zaczynają się w tym życiu; nie sposób po prostu zważyć ich względem siebie, jak to proponują proporcjoniści, to znaczy używając rozumu, ale powstrzymując się od wykorzystania moralnych standardów w procesie

*Ocenie moralności
postępowania podlegają
według Jana Pawła II
wyłącznie czyny, co do
których podmiot miał
możliwość wolnego wyboru*

oceny. Ludzka
przezorność i
zdolność osądu nie
są nigdy w stanie z
całą pewnością
stwierdzić, że
decyzja o zabiciu
niewinnej osoby lub
oddaniu się
cudzołóstwu

przyniesie w ostatecznym rozrachunku i długoterminowo mniej zła niż
decyzja, by się od tego wstrzymać”.

Jak wskazuje prof. Finnis w zakończeniu swojego wykładu, czyny
traktowane jako bezwzględnie złe mają działanie dwojakie. Powodują
zmiany nie tylko wobec „stanów rzeczy zewnętrznych w stosunku do
woli podmiotu”, tak zwanych „przechodnich skutków wyboru”. Mają
one również moc transformacji samego podmiotu,
przeformułowywania jego tożsamości i czynienia osobą postępującą w
określony – zły – sposób.

W ostatniej części spotkania zabrała głos publiczność. Słuchaczy
zainteresowała między innymi możliwość dialogu prawa naturalnego
ze współczesnymi nurtami ideowymi; to jak etyka chrześcijańska
odpowiada na wnioski współczesnych nauk empirycznych oraz czy
istnieje platforma dla dialogu chrześcijańsko-naukowego w dziedzinie
etyki. Padło również pytanie o aktualność encykliki *Veritatis Splendor* i
ontologiczny status prawa naturalnego.

Przeczytaj całość wykładu prof. Johna Finnisa w języku polskim

Hanna Nowak

Zaproszenie do cyklu „JP2 Lectures” przyjęli intelektualiści, którzy wygłoszą wykłady na zaprezentowane poniżej tematy:

- ▶ Abp. Rowan Williams (University of Cambridge) – *Faith on modern Areopagus* (16.12.2020)

- ▶ Prof. Marek A. Cichocki (College of Europe / Natolin European Center) – *European Identity. North and South: the main line of divide* (21.01.2021)

- ▶ Prof. John Cavadini (University of Notre Dame) – *The Church in crisis* (26.02.2021)

- ▶ Prof. François Daguet OP (Académie Française / Catholic Institute of Toulouse) – *Political Theology from St. Thomas Aquinas to John Paul II and Benedict XVI* (24.03.2021)

- ▶ Prof. Chantal Delsol (Académie Française / University of Marne-le-Vallée) – *The end of Christiendom* (15.04.2021)

- ▶ Prof. Remi Brague (Université de Paris) – (18.05.2021) – *Meaning of Art in Christianity in Modern World*

- ▶ Prof. Renato Cristin (University of Trieste) – *Formal Europe and vital Europe. Tradition as the ground of the identity* (20.05.2021)

- ▶ Prof. Dariusz Gawin (Polish Academy of Sciences) – *Phenomenon of Solidarity* (10.06.2021)

Wszystkie wykłady z cyklu „JP2 Lectures” będą dostępne w sieci w polskiej i angielskiej wersji językowej.

20 listopada – zapraszamy na drugie z cyklu webinarów pt. „Re-thinking Solidarity” organizowanych przez Center for Democracy and Peace Building, środowisko Teologii Politycznej, Instytut Kultury Polskiej w Londynie oraz St. Benet's Institute i Instytut Kultury św. Jana Pawła II na Angelicum.

*

Informacje o wykładowcach cyklu „JP2 Lectures”:

Jego Eminencja Gianfranco Ravasi – urodzony w 1942 r. Powołany na kardynała na konsystorzu w 2010 r. Obecnie jest jednym z najznamienitszych urzędników watykańskich przewodnicząc: Papieskiej Radzie ds. Kultury, Papieskiej Komisji Archeologii Sakralnej i Papieskiej Komisji ds. Dziedzictwa Kulturowego Kościoła. Bliski współpracownik Benedykta XVI i Franciszka I.

Prof. John M. Finnis – urodzony w 1940 r. Australijski prawnik, filozof i uczyony. Profesor prawa na Uniwersytecie Notre Dame du Lac w Indianie i profesor emeritus na Uniwersytecie Oksfordzkim. Autor przełomowego traktatu *Natural Law and Natural Rights* (1980), wprowadzającego nowe spojrzenie na problematykę prawa naturalnego i po dziś dzień pozostaje głównym dziełem w myśli neo-naturalistycznej. Adwokat Gray's Inn w latach 1979-2010. Mianowany honorowym Radcą Królowej w 2017 r.

Abp. Rowan Williams – urodzony w Swansea w Walii w 1950 r. Anglikański biskup, uczyony, teolog i poeta. Master Magdalene College w Cambridge oraz profesor honoris causa na Wydziale Współczesnej Myśli Chrześcijańskiej na University of Cambridge. Ukończył teologię w Christ's College w Cambridge i uzyskał tytuł doktora filozofii w 1975 roku w Wadham College w Oksfordzie. Był arcybiskupem Walii w latach 2000-2002 i arcybiskupem Canterbury w latach 2002-2012. Mianowany jako life peer w Izbie Lordów w 2013 roku, pełnił tę funkcję jako baron Williams z Oystermouth od 2013 roku do przejścia na emeryturę 31 sierpnia 2020 roku.

Prof. Marek A. Cichocki – urodzony w Warszawie w 1966 roku. Profesor Kolegium Europejskiego w Natolinie, współtwórca „Teologii Politycznej” i redaktor naczelny „Nowej Europy, Przeglądu Natolińskiego”. Doktorat oraz habilitację z filozofii obronił na Polskiej Akademii Nauk w 2013r.. W latach 2000-2003 był dyrektorem programowym Centrum Stosunków Międzynarodowych w Warszawie. Był także doradcą nieżyjącego już Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego. Autor znanych i nagradzanych książek: „Porwanie Europy” (2004) oraz „Północ i południe, eseje o polskiej kulturze i historii” (2018).

Prof. John Cavadini – profesor teologii na Uniwersytecie Notre Dame i dyrektor McGrath Institute for Church Life. Uzyskał doktorat z teologii w 1988 roku na Uniwersytecie Yale. W listopadzie 2009 został powołany przez papieża Benedykta XVI na pięcioletnią kadencję w Międzynarodowej Komisji Teologicznej. Członek wydziału Notre Dame od 1990 roku. Cavadini jest badaczem teologii patrystycznej i wczesnego średniowiecza. Zajmuje się również teologią św. Augustyna oraz historią egzegezy biblijnej i patrystycznej.

Prof. François Daguet OP – teolog, wykładowca i nagradzany autor i badacz eklezjologii i doktryny politycznej Kościoła. Uzyskał tytuł doktora teologii na Uniwersytecie we Fryburgu i studiował na prestiżowej ENA w Paryżu. Obecnie jest profesorem na Katolickim Instytucie w Tuluzie i Studium des Dominicains de Toulouse oraz przewodniczy Instytutowi św. Tomasza z Akwinu. Członek Akademii Francuskiej. Autor znanej *Du politique chez Thomas d’Aquin* (2015), za które to dzieło otrzymał nagrodę Prix Biguet.

Prof. Chantal Delsol – filozof, pisarka i profesor filozofii politycznej. Jako absolwentka Filozofii i Historii Sztuki Uniwersytetu w Lyonie uzyskała w 1982 roku tytuł doktora (es lettres) filozofii na Sorbonie pod kierunkiem Juliena Freunda. W 1992 została profesorem na Uniwersytecie Marne-le-Vallée. Członek Akademii Francuskiej. Laureatka wielu nagród, m.in. Nagrody Akademii Nauk Etycznych i Politycznych (1993,2002) Nagrody Mousquetaire (1996) oraz Nagrody Akademii Francuskiej (2001).

Prof. Remi Brague – profesor historii filozofii wykładający na Sorbonie oraz Uniwersytecie Ludwika i Maksymiliana w Monachium. Zajmuje się historią filozofii arabskiej i orientalnej oraz filozofią religii. W 2012 roku otrzymał Nagrodę Ratzingera. Doktor honoris causa Papieskiego Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie (2018). W języku polskim, nakładem wydawnictwa Teologii Politycznej, ukazały się *Europa, droga rzymska* (2012) oraz *Prawo Boga* (2014) oraz *Królestwo człowieka* (2020).

Prof. Renato Cristin – włoski filozof, profesor filozofii na Uniwersytecie w Trieście. W latach 2003-2006 był dyrektorem Instytutu Kultury Włoskiej w Berlinie. Jego badania koncentrują się na: filozofii Leibnitza, filozofii kultury, fenomenologii i hermeneutyce. Opublikował książki: *Europa al plurale. Filosofia e politica per l'unità europea* (1997), *La rinascita dell'Europa. Husserl e il destino dell'Occidente* (2001), *Technologien und Lebenswelten* (redakcja wraz z: G. Abel, W. Högrefe, A. Przyłębski; 2006), *Apologia dell'ego. Per una fenomenologia dell'identità* (2011), *I padroni del caos* (2018).

Prof. Dariusz Gawin – urodzony w Warszawie w 1964 r. Historyk idei, publicysta. Wicedyrektor Muzeum Powstania Warszawskiego, szef Instytutu Starzyńskiego. Kierownik Zakładu Społeczeństwa Obywatelskiego w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN. Autor m.in. książki „Polska: wieczny romans” za którą otrzymał nagrodę Andrzeja Kijowskiego.

*

Instytut Kultury Św. Jana Pawła II jest interdyscyplinarną instytucją naukowo-dydaktyczną powołaną na Wydziale Filozofii Papieskiego Uniwersytetu Św. Tomasza z Akwinu (Angelicum) w Rzymie w stulecie urodzin Jana Pawła II. Misją Instytutu jest refleksja nad najważniejszymi problemami współczesnego Kościoła i świata inspirowana życiem i myślą św. Jana Pawła II. Celem Instytutu ośrodka jest więc nie tylko badanie dorobku Wielkiego Papieża, ale również myślenie wraz z nim o najważniejszych sprawach kultury duchowej, a więc np. solidarności, miłosierdziu, sztuce chrześcijańskiej, miejscu Kościoła we współczesnym świecie czy kryzysie duchowym Europy. Wśród wykładowców i współpracowników Instytutu znaleźli się wybitni intelektualiści, reprezentujący różne dyscypliny naukowe. Inicjatorami i współorganizatorami Instytutu Kultury Św. Jana Pawła II – instytucji w całości finansowanej ze środków prywatnych darczyńców – są polskie organizacje pozarządowe: Fundacja Świętego Mikołaja (wydawca „Teologii Politycznej”) oraz Fundacja Futura-Iuventa.

ZOBACZ FILM z inauguracji Instytutu Kultury Św. Jana Pawła II na Angelicum w Rzymie

KLIKNIJ i dołącz do grona fundatorów Instytutu Kultury Św. Jana Pawła II w Rzymie

Myśląc z Janem Pawłem II. Relacja z inauguracji Instytutu Kultury św. Jana Pawła II w Rzymie

List Papieża Franciszka na inaugurację Instytutu Kultury św. Jana Pawła II w Rzymie

Myśl Jana Pawła II jest zbyt ważna, by zamknąć ją w muzeum.
Przemówienie Dariusza Karłowicza na inauguracji Instytutu Kultury św. Jana Pawła II

Otwieramy „akademicki pomnik” dla św. Jana Pawła II. Rozmowa z rektorem Angelicum o. Michałem Paluchem OP

Kard. Stanisław Ryłko: Instytut Kultury to bijące serce Uniwersytetu

O. Serge-Thomas Bonino OP: W duchu żywego tomizmu

Dariusz Karłowicz zaprasza do wspólnego budowania Instytutu Kultury Św. Jana Pawła II